

UNIVERZITET U BANJOJ LUCI
 FAKULTET: FILOZOFSKI



РЕПУБЛИКА СРПСКА
 УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
 ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
 БАЊА ЛУКА
 Број: 07/1862
 Датум: 09.11.2020

IZVJEŠTAJ

o ocjeni urađene doktorske disertacije

I PODACI O KOMISIJI

Senat Univerziteta u Banjoj Luci, Odluka broj: 02/04-3.2463-75/20 od 29. 10. 2020. godine

Komisija u sastavu:

1. dr Dunja Anđić, vanredni profesor Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, uža naučna oblast Opšta pedagogija (metodike nastavnih predmeta prirodnih i društvenih znanosti), predsjednik,
2. dr Brane Mikanović, vanredni profesor Filozofskog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci, uža naučna oblast Opšta pedagogija, član i
3. dr Sanja Blagdanić, vanredni profesor Učiteljskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, uža naučna oblast Metodika nastave prirode i društva, član.

1) Navesti datum i organ koji je imenovao komisiju;

2) Navesti sastav komisije sa naznakom imena i prezimena svakog člana, naučno-nastavnog zvanja, naziva uže naučne oblasti za koju je izabran u zvanje i naziva univerziteta/fakulteta/instituta na kojem je član komisije zaposlen.

II PODACI O KANDIDATU

Almina (Adil) Brkić, 18. 03. 1971. godine, Tešanj, BiH

Univerzitet u Zenici Filozofski fakultet, studijski program Razredna nastava, magistar integrativnih metodika nastavnih predmeta.

Filozofski fakultet u Zenici, magistarska teza: Uticaj razumijevanja pročitanoog teksta na opći uspjeh učenika u razrednoj nastavi, odbranjena 2011. godine (društvene nauke).
 Godine 2015. godine upisan III ciklus Učiteljskog studija: doktorske studije iz Metodike razredne nastave.

1) Ime, ime jednog roditelja, prezime;

2) Datum rođenja, opština, država;

3) Naziv univerziteta i fakulteta i naziv studijskog programa akademskih studija II ciklusa, odnosno poslijediplomskih magistarskih studija i stečeno stručno/naučno zvanje;

4) Fakultet, naziv magistarske teze, naučna oblast i datum odbrane magistarskog rada;

5) Naučna oblast iz koje je stečeno naučno zvanje magistra nauka/akademsko zvanje mastera;

6) Godina upisa na doktorske studije i naziv studijskog programa.

III UVODNI DIO OCJENE DOKTORSKE DISERTACIJE

Naziv doktorske disertacije je „Obrazovno-vaspitni efekti istraživačkog rada

učenika u nastavi Moje okoline“.

Doktorska disertacija mr Almine Brkić pod naslovom „Obrazovno-vaspitni efekti istraživačkog rada učenika u nastavi moje okoline“ odobrena je Odlukom Senata Univerziteta u Banjoj Luci broj 02/04-3.464-34/20, od 27. 02. 2020. godine

Sadržaj disertacije uključuje sljedeća ključna poglavlja:

1. UVOD (11–13 str.),
2. DEFINICIJA KLJUČNIH POJMOVA I OSNOVNA POLAZIŠTA (15–23 str.),
3. OSNOVNI MODELI ISTRAŽIVAČKOG RADA UČENIKA (24–34 str.),
4. OBRAZOVNO-VASPITNI EFEKTI ISTRAŽIVAČKOG RADA UČENIKA (35–57.str),
5. METODA (61–74 str.),
6. REZULTATI EKSPERIMENTALNO-METODIČKOG ISTRAŽIVANJA OBRAZOVNO-VASPITNIH EFEKATA ISTRAŽIVAČKOG RADA UČENIKA U NASTAVI MOJE OKOLINE (76–110 str.),
7. DISKUSIJA (110–116 str.),
8. ZAKLJUČAK (117-121 str.)
9. LITERATURA (122-128 str.)
10. PRILOZI (129-162 str.)

Unutar sadržaja doktorske disertacije navedeno je i da veći broj poglavlja sadrži i po nekoliko potpoglavlja.

Doktorska disertacija Almine Brkić ima ukupno 162 strane. Strukturu disertacije čine dva ključna dijela, teorijski (14-60 str.) i empirijski dio rada (61-117 str.), Literatura (122-128 str.) i Prilozi (129-162 str.). U doktorskoj disertaciji prikazane su tri slike, odnosno grafička prikaza i 31. tabela.

U UVODU kandidatkinja je iznijela naučno utemeljene razloge za nastanak doktorske disertacije uz jasno definisanje istraživačkog metoda i istraživačkog rada kao predmeta naučnog istraživanja. Uporište za istraživanje istraživačkog rada kandidatkinja pronalazi u savremenim psihološkim, pedagoškim i didaktičko-metodičkim teorijama nastavnih sistema i potreba za razvojem kompetencija učenika kao cjeloživotnog istraživača u 21. vijeku. Kandidatkinja sažeto prikazuje sadržaj svoje doktorske disertacije najavljujući ključna poglavlja teorijskog i empirijskog dijela rada. Kandidatkinja u uvodu najavljuje i pojašnjava predmet istraživanja zastupajući stav o unaprjeđivanju postojećih nastavnih procesa upotrebom savremenih metoda rada poput istraživačkog rada učenika te ga temelji na argumentaciji utvrđivanja pozitivnih efekata istraživačkog rada na vaspitno-obrazovne efekte takvog rada učenika u nastavi metodike okoline (eksperimentalnim istraživanjem utvrditi primjenu i efekte istraživačkog rada u domenu razvoja empatije, asertivnosti, moralnosti i stila razrješavanja konflikata, te stavova o školi i ocjenjivanju). U završnici, kandidatkinja sažeto pojašnjava doprinos izvedenog istraživanja u kontekstu unapređivanja naučnog promišljanja ove problematike.

U poglavlju DEFINICIJA KLJUČNIH POJMOVA I OSNOVNA POLAZIŠTA kandidatkinja definiše temeljne pojmove na kojem se zasniva teorijski okvir istraživanja te time postavlja ključne temelje za realizaciju eksperimentalnog istraživanja. Kandidatkinja definiše pojmove učenja, nastave, metoda poučavanja i tehnike učenja te prikazuje i detaljno razlaže psihološko utemeljenje istraživačkog rada učenika u teorijama J. Piageta i L. S. Vygotskog. Kandidatkinja ovim poglavljem detaljno i argumentovano upućuje na značaj kognitivnih i konativnih razvojnih karakteristika učenika, vezujući ih uz temelje procesa učenja i poučavanja, te fokusirajući se specifično na odlike istraživačkog rada i metoda u nastavi. U tom smislu posebno se ističe potpoglavlje Istraživačko učenje, istraživačka nastava kao strategija i istraživački rad kao metoda kojim kandidatkinja pozicionira ključne odrednice istraživačkog rada na i unutar savremenim/ih didaktičkim/ih teorija/ma nastave, odnosno savremenih procesa učenja i poučavanja u školi.

U poglavlju pod nazivom OSNOVNI MODELI ISTRAŽIVAČKOG RADA UČENIKA kandidatkinja razlaže glavne modele istraživačkog rada učenika. U uvodnom dijelu ovog poglavlja kandidatkinja naglašava diferenciranost nastavnih sistema i modela istraživačkog rada, s naglaskom na fleksibilnost učenja kao odrednicu prihvatljivosti modela istraživačkog rada. U svakom potpoglavlju kandidatkinja detaljno opisuje jedan model istraživačkog rada (2.1. Istraživački rad učenika na tekstu; 2.2. Individualizovani modeli istraživačkog rada učenika; 2.3. Istraživačko-stvaralački modeli; 2.4. Problemsko-otkrivajući modeli) poprativši ga s relevantnim autorskim promišljanjima i istraživanjima te primjerima nastavnog rada.

Poglavlje OBRAZOVNO-VASPITNI EFEKTI ISTRAŽIVAČKOG RADA UČENIKA predstavlja ključan teorijski temelj eksperimentalnog istraživanja. Ovim poglavljem kandidatkinja detaljno definiše i odrednice svog predmeta istraživanja - obrazovno-vaspitne efekte fokusirajući se samo i primarno na one efekte koji su predmet interesovanja i izvedenog eksperimentalnog istraživanja: moral i moralno rezonovanje, rješavanje konflikata, empatija i opšti stavovi učenika o školi i vlastitim postignućima odnosno sposobnostima (ocjenjivanju). Detaljno opisujući teorijske osnove i raspravljajući o svakom specifičnom „efektu“ koji čine pojedinačno potpoglavlje, kandidatkinja ih stavlja u odnos s temom rada - odnosno kontekstualizira sa istraživačkim radom učenika. Posebno je potpoglavlje posvećeno problematici ocjenjivanja kao vrlo aktualnom problemu psihološke, pedagoške i didaktičke prirode. Kompleksnost ocjenjivanja predmet je brojnih istraživanja te kontinuiranog procesa unapređivanja u nastavnim procesima, a prema novim kurikulumima proces samoevaluacije je značajan dio procesa vrednovanja u školama. Ocjenjivanje, vrednovanje te samoprocjena/samoevaluacija temelj su konstruktivističko dizajniranih brojnih nacionalnih kurikuluma u evropskom okruženju. Posljednje potpoglavlje pod nazivom Pregled tangentnih istraživanja o odnosu inovativnih nastavnih metoda i efekata vaspitno-obrazovnog rada predstavlja pregled dosadašnjih istraživanja s posebnom napomenom da dosadašnja istraživanja ne uključuju specifično ove vaspitne-obrazovne efekte. U tom potpoglavlju kandidatkinja daje prikaz relevantnih istraživanja na domaćem i inozemnom području naglašavajući njihove specifičnosti te stavlajući ih u kontekst svojeg vlastitog teorijsko-istraživačkog okvira.

U poglavlju NASTAVNI SADRŽAJI U NASTAVI MOJE OKOLINE U 4. RAZREDU OSNOVNE ŠKOLE kandidatkinja detaljno prikazuje nastavni predmet, ciljeve i zadatke nastavnog predmeta s naglaskom na njegovu kompleksnost te sadržajnu specifičnost u učenju i poučavanju.

U poglavlju NASTAVNI SADRŽAJI U NASTAVI MOJE OKOLINE U 4. RAZREDU OSNOVNE ŠKOLE kandidatkinja detaljno prikazuje nastavni predmet, ciljeve i zadatke nastavnog predmeta s naglaskom na njegovu kompleksnost te sadržajnu specifičnost u učenju i poučavanju. Takođe u ovom, posljednjem poglavlju teorijskog dijela rada daje se kratak opis i osvrt na postupak ocjenjivanja u okviru predmeta Moja okolina u osnovnoj školi.

Empirijski dio rada uključuje poglavlja i potpoglavlja koja sadrže metodologiju istraživanja, rezultate, diskusiju i zaključke doktorske disertacije.

Poglavlje METODA je poglavlje kojim se prezentira metodologijski dio istraživačkog rada odnosno sadrži standardne i logički strukturisane elemente sadržaja metodologije istraživanja: opisan je problem i predmet istraživanja; naučni, praktični i društveni značaj istraživanja; cilj i zadaci istraživanja popraćeni s razrađenim hipotezama istraživanja, varijable istraživanja koje su popraćene i grafičkim prikazom; metode, tehnike i instrumenti istraživanja te shematski prikaz; populacija i uzorak; statistička obrada podataka i organizacija i tok istraživanja, uz napomenu o etičnosti realizacije istraživanja. Svi detaljno opisani metodološki aspekti (uz adekvatne grafičke prikaze) predstavljaju osnovu za izvođenje i interpretaciju rezultata eksperimentalnog istraživanja.

Poglavlje **REZULTATI EKPERIMENTALNO-METODIČKOG ISTRAŽIVANJA OBRAZOVNO-VASPITNIH EFEKATA ISTRAŽIVAČKOG RADA UČENIKA U NASTAVI MOJE OKOLINE** sadrži nekoliko potpoglavlja kojima se prezentuju rezultati istraživanja s obzirom na mjerene vaspitno-obrazovne efekte istraživačkog rada učenika u nastavi Moje okoline. Na početku poglavlja objašnjena je logika prezentacije rezultata svakog potpoglavlja koja uključuje opis zadatka istraživanja, na njemu temeljenu hipotezu, primijenjen istraživački odnosno statistički postupak, prikaz rezultata (tablični), interpretaciju rezultata i očitovanje o hipotezi.

Rezultati eksperimentalnog istraživanja obrazovno-vaspitnih efekata istraživačkog rada jeste središnji dio doktorske disertacije u kojem kandidatkinja u svakom potpoglavlju detaljno i argumentovano pojašnjava i interpretira dobijene rezultate istraživanja u skladu s postavljenim ciljem, odnosno zadacima i hipotezama istraživanja. Potpoglavlja slijede logiku postavljenih zavisnih varijabli istraživanja, stoga se rezultati prikazuju u smislu dobijenih rezultata uticaja eksperimentalnog faktora (istraživačkog rada): na rezultate finalnog testiranja znanja iz predmeta Moja okolina; na sklonost rješavanju konflikata; na moralno rezonovanje učenika; na rezultate finalnog testiranja empatije; i na finalna testiranja opšteg doživljaja škole i vlastitih sposobnosti.

Poglavlje **DISKUSIJA** predstavlja kritički osvrt i produbljenu interpretaciju rezultata dobijenih eksperimentalnim istraživanjem obrazovno-vaspitnih efekata istraživačkog rada u nastavi Moje okoline. Kandidatkinja logički, argumentovano i kontekstualno interpretira rezultate dobijene statističkim analizama i prikazane su u poglavlju **Rezultata**.

U poglavlju **ZAKLJUČAK** kandidatkinja rekapitulira te sumira bitne i ključne postavke teorijskog i empirijskog dijela doktorske disertacije. U zaključku se posebno sumiraju dobijeni rezultati o relevantnim nalazima teorijskog proučavanja i eksperimentalnog istraživanja obrazovno-vaspitnih efekata istraživačkog rada učenika u nastavi Moje okoline. Kandidatkinja kritički zaključuje o postavljenim zadacima i hipotezama istraživanja te holistički valorizira predmet istraživanja, otvarajući pritom mogućnost regrutovanja drugih kognitivnih ili konativnih karakteristika učenika te mjerenja efekata istraživačkog rada u nastavnom procesu. Kandidatkinja posebno ističe ograničenja istraživanja i daje smjernice za buduće istraživačke poduhvate u bavljenju ovom vrlo aktuelnom interdisciplinarnom naučnom problematikom.

Poglavlje **LITERATURA** sadrži popis od 101 relevantnog izvora, odnosno referenci korišćenih za izradu doktorske disertacije.

Posljednje poglavlje rada čine **PRILOZI** (5 numerisanih priloga) doktorskoj disertaciji koji uključuju korišćene istraživačke instrumente poput kao prilog test o inicijalnoj provjeri znanja, zatim kao prilog test za završnu provjeru znanja učenika, kao prilog Upitnik samoprocjene opšteg prosocijalnog i kognitivnog funkcionisanja, te ostali prilozima poput uputstva za izradu plana istraživačkog rada učenika, primjeri pismenih priprema za izvođenje nastavnog časa/časova (uključuju slike i fotografije) te fotografije sa nastavnih časova (6 numerisanih fotografija).

- 1) Naslov doktorske disertacije;
- 2) Vrijeme i organ koji je prihvatio temu doktorske disertacije
- 3) Sadržaj doktorske disertacije sa straničenjem;
- 4) Istaći osnovne podatke o doktorskoj disertaciji: obim, broj tabela, slika, šema, grafikona, broj citirane literature i navesti poglavlja.

IV UVOD I PREGLED LITERATURE

Aktuelnost problematike istraživačkog rada učenika u nastavi odnosno istraživačkog metoda, posebno u praksi rada metodika okoline/prirode i društva ogleda se u brojnim

savremenim inostranim nacionalnim strategijama, kurikulumima i dokumentima. STEM područje i metode učenja i poučavanja metodike prirode i društva, odnosno okoline, utemeljene na konstruktivističkom pristupu predstavljaju značajno područje znanstveno pedagoškog i didaktičkog promišljanja i istraživanja usmjereno na unapređivanje kvalitete učenja i poučavanja u osnovnim školama, ali i na samog učenika kao aktivnog istraživača okoline i njenih sastavnih dijelova. Iz tog razloga je istraživački metod i rad dio relevantnih procesa vrednovanja poput međunarodnih programa vrednovanja Pisa i Tallis istraživanja, a čiji rezultati upućuju na nužnost jačanja prirodnonaučnih kompetencija učenika u osnovnim školama, ali i nastavnčkih didaktičko-metodičkih kompetencija. Istraživački metod je stoga aktuelan naučni problem, čiji se efekti mogu istražiti u odnosu na učenika, procese učenja i poučavanja u školama, ali i na obrazovanje i profesionalni rad učitelja.

Ova doktorska disertacija je primarno usmjerena na razmatranje potencijala istraživačkog rada učenika u nastavi primjenjive u okviru školskog predmeta Moja okolina kao mogućnosti za prevazilaženje ograničenja tradicionalnih metoda nastave. U samom radu polazi se od stava da je u nastavi moguće ostvariti bolje efekte koristeći savremene nastavne metode, kakva je istraživački rad učenika. Trebalo bi da primjena ovakvog načina rada rezultira kvalitetnijim i trajnijim znanjem, koje je primjenjivo i u drugim domenima, kao i da motiviše učenika ka primjeni istraživačkog načina promišljanja u samostalnim aktivnostima koje preduzima u cilju rješavanja neke situacije. Razvoj aktiviteta i sklonosti istraživačkom načinu zaključivanja ima dugoročne pozitivne efekte na sve instance uključene u vaspitno-obrazovni sistem. Stoga je jasna potreba za detaljnim proučavanjem istraživačkog rada učenika u cilju povećanja stepena njegove primjenjivosti i iskoristivosti.

Pod problemom istraživanja kandidatkinja razlaže teorijski argumentovan problem nedostatka istraživanja u domenu izučavanja istraživačkog rada i njegovih efekata. Analiza teorijskih postavki i empirijskih istraživanja istraživačkog rada učenika ukazuje na njegove brojne didaktičko-metodičke vrijednosti u domenu razvijanja i podsticanja viših misaonih procesa, inicijative, stvaralaštva, motivacije i drugih kvaliteta učenika. Međutim, manji je broj radova o vrijednostima i efikasnosti istraživačkog rada učenika u razrednoj nastavi. Metodičko osmišljavanje materijala i metoda za istraživački rad u razrednoj nastavi osjetljivo je i zahtjevno pitanje. U pripremanju, realizaciji i evaluaciji istraživačkog rada učenika u razrednoj nastavi nezaobilazno je uvažavati specifične karakteristike mišljenja učenika tog uzrasta koje je zasnovano na konkretnoj logici, ali i začecima apstraktnih misaonih procesa. Pored toga, kompleksnost i višeslojnost sadržaja nastave Moje okoline vjerovatno su uzrokovali slabiji interes istraživača da ispituju efekte istraživačkog rada na ovim sadržajima.

Stoga je problem ovog istraživanja utvrđivanje obrazovno-vaspitnih efekata istraživačkog rada učenika u nastavi Moje okoline. Iz tako definisanog problema istraživanja - konkretnije je definisan predmet istraživanja kao eksperimentalno ispitivanje obrazovno-vaspitnih efekata istraživačkog rada učenika u nastavi Moje okoline. Kako je i prikazano u teorijskom dijelu ovog rada, brojna teorijska i empirijska istraživanja ukazuju na različite i brojne efekte istraživačkog rada učenika. Iz toga razloga obrazovni efekti u ovom istraživanju su operacionalizovani kroz opštii stepen znanja učenika. Takode, predmetom istraživanja označeni su i sklonost učenika ka asertivnom, agresivnom ili pasivnom načinu pristupa razrješavanju konfliktnih/problemskih situacija, empatiji učenika, moralnom rezonovanju učenika i stavovima prema školi (ocjenjivanju odnosno postignućima vlastitih sposobnosti). Naime, temeljna pretpostavka na osnovu koje su navedene varijable označene kao dodatni predmeti istraživanja jeste da razvoj istraživačkih aktivnosti kod učenika u školskom radu omogućuje i uporedni razvoj drugih sklonosti i stavova. U tom smislu, kandidatkinja temeljem opisanog predmeta/problema istraživanja definiše ciljeve i hipoteze istraživanja, a koji su prikazani u nastavku.

Cilj istraživanja bio je utvrđivanje uticaja primjene istraživačkog rada učenika u nastavi Moje okoline na obrazovno-vaspitne efekte. S obzirom na eksperimentalni model koji je primijenjen, ovaj cilj je realizovan upoređivanjem obrazovno-vaspitnih efekata ostvarenih u eksperimentalnoj grupi, a s djelovanjem eksperimentalnog faktora sa efektima ostvarenim u kontrolnoj grupi u kojoj su učenici radili „na uobičajen način“, odnosno u tradicionalno predavačko-prikazivačkoj nastavi. U nastavku, kandidatkinja operacionalizuje cilj istraživanja, odnosno postavlja zadatke te adekvatno njima definiše hipoteze istraživanja. Cilj istraživanja konkretizovan je sljedećim zadacima istraživanja:

1. Utvrditi da li će u nastavi Moje okoline učenici eksperimentalne grupe u kojoj se primjenjuje istraživački rad postići viši nivo opšteg znanja u odnosu na učenike u kontrolnoj grupi koji rade na uobičajen način.

2. Utvrditi da li će učenici u eksperimentalnoj grupi u kojoj se realizuje nastava Moje okoline uz primjenu istraživačkog rada učenika pokazivati veću sklonost ka asertivnim nego agresivnim i pasivnim oblicima ponašanja u situacijama koje se mogu označiti problemskim ili konfliktnim u odnosu na učenike u kontrolnoj grupi koji rade na uobičajene načine u tradicionalnoj nastavi.

3. Utvrditi da li nastava Moje okoline u kojoj se primjenjuje istraživački rad učenika doprinosi razvijanju višeg stepena moralnog rezonovanja u odnosu na učenike u kontrolnoj grupi koji rade na uobičajene načine u tradicionalnoj nastavi.

4. Utvrditi da li nastava Moje okoline u eksperimentalnoj grupi u kojoj se realizuje nastava Moje okoline uz primjenu istraživačkog rada učenika doprinosi razvijanju višeg stepena empatičnog ponašanje učenika u odnosu na učenike u kontrolnoj grupi koji rade na uobičajene načine u tradicionalnoj nastavi.

5. Ispitati da li nastava Moje okoline u eksperimentalnoj grupi u kojoj se realizuje nastava Moje okoline uz primjenu istraživačkog rada učenika doprinosi razvijanju višeg stepena zadovoljstva školom i pozitivniji odnos prema školi u odnosu na učenike u kontrolnoj grupi koji rade na uobičajene načine u tradicionalnoj nastavi.

Na osnovu određenog predmeta i cilja istraživanja, kandidatkinja definiše osnovnu hipotezu istraživanja koja je glasila: **Pretpostavlja se da će učenici iz eksperimentalne grupe koji će učiti sadržaje Moje okoline primjenom istraživačkog rada učenika postići viši nivo obrazovno-vaspitnih efekata, u odnosu na učenike iz kontrolne grupe koji će sadržaje Moje okoline učiti na uobičajene načine, u tradicionalnoj pretežno predavačko-prikazivačkoj nastavi.**

Osnovnu hipotezu istraživanja, a u skladu s postavljenim zadacima, kandidatkinja razlaže na još pet pomoćnih hipoteza:

H1. Pretpostavlja se da će u nastavi Moje okoline učenici eksperimentalne grupe u kojoj se primjenjuje istraživački rad postići više skorove na finalnom testiranju znanja iz predmeta Moja okolina u odnosu na učenike u kontrolnoj grupi koji rade na uobičajene načine u tradicionalnoj nastavi.

H2. Pretpostavlja se da će učenici u eksperimentalnoj grupi u kojoj se realizuje nastava Moje okoline uz primjenu istraživačkog rada učenika pokazivati veću sklonost ka asertivnim nego agresivnim i pasivnim oblicima ponašanja u situacijama koje se mogu označiti problemskim ili konfliktnim u odnosu na učenike u kontrolnoj grupi koji rade na uobičajene načine u tradicionalnoj nastavi.

H3. Pretpostavlja se da će učenici u eksperimentalnoj grupi u kojoj se realizuje nastava Moje okoline uz primjenu istraživačkog rada učenika pokazivati viši stepen moralnog rezonovanja u odnosu na učenike u kontrolnoj grupi koji rade na uobičajene načine u tradicionalnoj nastavi.

H4. Pretpostavlja se da će učenici u eksperimentalnoj grupi u kojoj se realizuje nastava Moje okoline uz primjenu istraživačkog rada učenika pokazivati viši stepen empatičnog ponašanje učenika u odnosu na učenike u kontrolnoj grupi koji rade na uobičajene načine u tradicionalnoj nastavi.

H5. Pretpostavlja se da će učenici u eksperimentalnoj grupi u kojoj se realizuje nastava Moje okoline uz primjenu istraživačkog rada učenika pokazivati viši stepen zadovoljstva školom i pozitivniji odnos prema školi u odnosu na učenike u kontrolnoj grupi koji rade na uobičajene načine u tradicionalnoj nastavi.

Kandidatkinja, već u uvodu doktorske disertacije, izričito naglašava značaj savremenog učenja, odnosno metoda savremenog učenja. U nastavku ističe istraživački rad učenika, odnosno istraživačku metodu kojom se podstiče aktivnost učenika. Istraživačka metoda se, kao takva, nameće kao optimalna za razumijevanje i usvajanje brojnih nastavnih sadržaja i koncepata koji omogućuju ostvarivanje punih potencijala učenika (Ilić, 2009). Istraživački rad učenika definiše se kao složena misaona (intelektualna) aktivnost u procesu saznanja nepoznatog ili proširivanja i produblivanja poznatog, uz korištenje specifičnih metodičkih postupaka, s ciljem razvijanja različitih sposobnosti za otkrivanje, tumačenje, pojašnjavanje, usvajanje i primjenu stečenih znanja u novim situacijama (Mikanović, 2009). Vodeći se ovim autorima, u tekstu rada doktorske disertacije kandidatkinja se određuje za korišćenje termina „istraživački rad učenika“ te prihvaća definiciju kojom se istraživački rad „... definiše kao složena misaona aktivnost uz korišćenje specifičnih metodičkih postupaka u okviru istraživačke metode“.

Modeli istraživačkog rada čine posebni dio teorijskog djela doktorske disertacije, gdje ih kandidatkinja detaljno opisuje i podupire ih s relevantnim izvorima. Za istraživački rad učenika prihvatljivi su svi modeli koji omogućuju fleksibilno učenje. Fleksibilnost se razumijeva kao mogućnost odstupanja od ustaljenih i strogo utvrđenih procedura. Zato istraživački rad učenika ne treba izjednačavati sa nastavnim sistemom, jer u „didaktičkom sistemu uspostavljene su čvrste, determinističke veze i odnosi između elemenata strukture nastave, čija postojanost je takvim relacijama potpuno uslovljena“ (Ilić, 2009, str. 161). Teorije savremenih nastavnih sistema nisu posebno proučavane s namjerom da istraživački rad učenika izjednačimo sa nastavnim sistemima, iako u pedagoškoj teoriji postoji shvatanje da takav rad predstavlja najnoviji nastavni sistem (Stevanović, 1984). Zapravo, različite teorije razmatrane su s ciljem da dođemo do „elastičnijih“ i fleksibilnijih modela istraživačkog rada. Posebno su interesantni modeli istraživačkog rada koji omogućuju više samostalnog rada učenika. S ciljem unapređivanja istraživačkog rada učenika, posebnu pažnju treba obratiti na izbor modela za takvo učenje. U istraživačkom radu potrebni su modeli na osnovu kojih je moguće maksimalno uključiti učenika u proces istraživanja (Mikanović, 2012). Na osnovu modela istraživačkog rada moguće je zaključivati o misaonim operacijama koje učenici preferiraju i koriste. Zato u istraživačkom radu treba primjenjivati modele koji doprinose kvalitetnijem i efikasnijem učenju, osposobljavanju za samoučenje, samoobrazovanje i doživotno (permanentno) obrazovanje. U nastavku su predstavljeni pojedini istraživački modeli rada učenika koji se najčešće susreću u praksi rada u školama, naročito u nižim razredima, a koji su, prema dosadašnjim iskustvima, pokazali pozitivan uticaj na obrazovano-vaspitne efekte (Stevanović, 2000).

U nastavku kandidatkinja izlaže didaktičko-metodičko utemeljenje istraživačkog rada unutar značajnih didaktičkih teorija, nastavnih sistema i modela. Didaktička teorija W. Klafkija shvata model didaktike kao teorije obrazovanja i naglašava da je učenje i poučavanje interakcijski proces, pri čemu učenik samostalno usvaja spoznaje i stiče sposobnosti uz podršku učitelja, ističući pri tom nastavu koja je orijentisana na učenika (Gudjons, 1994). Teorija kritično-komunikativne didaktike takode je usmjerena na učenika, pri čemu se naglašava interakcija učenika i nastavnika i njihova ravnopravnost u komunikacionom procesu (Gudjons i sar., 1992). U istraživačkoj nastavi učenici dolaze do novih praktičnih saznanja putem vlastitih aktivnosti u izvornom kontekstu (Bognar i Matijević, 2005; Szczepanski, 2001). Prema Vizek Vidović i sar. (2003), sticanjem znanja istraživačkom metodom učenici uviđaju da se istina otkriva objektivnim analiziranjem činjenica, a ne pasivnim primanjem informacija. Nastava usmjerena na učenika nalazi se i

u teorijama J. Deweya, M. Montessri i dr. te u ranim konstruktivističkim teorijama. Nastava usmjerena na učenike treba prilagođene prostore i odgovarajuću opremu, odnosno treba više opreme za raznovrsne aktivnosti učenika. Najnovije didaktičke i psihološke saznanje omogućuju temeljnije preispitivanje nastavne opreme i prostora za učenje i poučavanje. Iz toga proizilazi da se i načini učenja i poučavanja moraju preispitati. Takvo preispitivanje omogućuju poznata konstruktivistička teorija (više kod: Reich, 2006) i teorija o višestrukim inteligencijama (Gardner, 1999). Teorija kurikuluma (Previšić, 2007), ali i iskustva s aktivnim učenjem, projektom nastavom (Matijević, 2008) i drugim kreacijama iz vremena tzv. pokreta reformske pedagogije početkom 20. vijeka (Bognar i Matijević, 2003) takođe omogućuju preispitivanje.

Nadalje, s obzirom na složenost metode istraživačkog rada, kandidatkinja detaljno razlaže teorije učenja, kognitivnog razvoja, teorije morala pozivajući se na J. Piageta te L. S. Vygotskog. Piaget (1972) smatra da ljudi imaju urođenu sklonost ka uspostavljanju skladnih odnosa sa sredinom, te svako saznanje mora biti rezultat samostalne aktivnosti onog koji saznanje, pri čemu se ne smije zaboraviti da je svako dijete jedinka koja posjeduje opseg određenih znanja i iskustava sa kojima nova znanja i iskustva uspostavljaju vezu. U susretu postojećeg sistema znanja sa novim elementima dolazi do ometanja početnog stanja, odnosno poremećaja ravnoteže koji sistem pokušava da reguliše. Tada ličnost može da potpuno ignoriše novinu i tako sačuva postojeću ravnotežu, može nastojati da aranžira promjenu u svojoj kognitivnoj strukturi, ili da novinu zaista uzme u obzir pokušavajući da nastali konflikt prevaziđe reorganizacijom svog sistema na jednom složenijem nivou saznanja - što Piaget smatra transformacijom, tj. učenjem. Prema učenju L. S. Vygotskog u procesu obrazovanja daleko važnije naučiti dijete da misli i traga za rješenjima nego mu saopštavati gotova znanja; važnije je stvoriti što veći broj teškoća koje će biti polazna osnova za pravi razvoj mišljenja, nego gradivo olakšavati pokušajem maksimalne očiglednosti. Učenje i razvoj odvijaju se tokom asimetrične interakcije u zoni koju Gontije-Pešić (2011) prevodi kao bliska zona razvoja (la zone proximale de développement) i za koju je jedna od težišnih tački cognitive matching - kognitivno usklađivanje. Učenik istraživačkim radom stvara interakcije koje rezultiraju usvajanjem novog i trajnijeg znanja. Istraživačkim radom učenik traga i misli o rješenjima postavljenih zadataka. Već usvojeno znanje koristi za istraživanje i usvajanje novog. U nastavku kandidatkinja prikazuje značajan broj istraživanja koja prikazuju različite i brojne efekte istraživačkog rada učenika u nastavi. Prema postojećim saznanjima, znanje predstavlja direktan pokazatelj obrazovnih efekata, dok je efekat na vaspitne komponente u najvećoj mjeri indirektan. Stoga su u ovom istraživanju predmetom istraživanja određeni specifični vaspitni efekti: domen stilova rješavanja konflikata, moralnosti, empatije i opšteg stava prema školi i ocjenjivanju nastave. U tom smislu je bilo važno ustanoviti u kojoj mjeri istraživački rad ima realni uticaj na navedene konstrukte. Srodne studije sugerišu da primjena istraživačkog rada učenika u nastavi omogućuje napredovanje i u domenu interakcije sa okruženjem, kao i domenu formiranja stavova (Cerić, 2013). Za navedene konstrukte može se reći da su kompatibilni, odnosno da u širem smislu pripadaju istom domenu ponašanja koje se ostvaruje kroz interakciju sa drugim pojedincima ili, sa druge strane, sa društvenim normama. Gledajući teorije ličnosti, može se reći da ovi konstrukti spadaju u domen trećeg faktora ličnosti koji obuhvata najšire aspekte socijalnog ponašanja pojedinca (Eysenck, 1975). Prema većini istraživanja (Raboteg-Šari, 1997), kao i teorijama ličnosti (Zuckerman, 2002; Costa i sar., 2001; Eysenck, 1975), moralnost i empatija imaju istu osnovu. Razvijaju se na bazi stečenog iskustva i opaženih obrazaca pozitivnog i negativnog potkrepljenja koja prate ljudsku interakciju. Za empatiju (Oatley i Jenkins, 2003), (Roberts i Strayer, 1996) se takođe navodi da je, kao i moral (Silfver et al., 2008, Hoffman, 2003), posljedica evolucionog razvoja i da je nastala kao mogućnost unapređenja života pojedinca kroz stvaranje različitih oblika socijalnih grupa. Pored toga, i moral i empatija razvijaju se u okviru više faza čiji je redoslijed univerzalan i koji zavisi

od kognitivnog razvoja. Ovaj aspekt je možda i najvažnije pomenuti, pogotovo imajući u vidu uzrast učenika sa kojima je istraživanje realizovano. Naime, moralne postavke i načini zaključivanja zavise od uzrasta i stepena razvoja intelektualnih sposobnosti. Time i ishod moralnog rezonovanja kao i moralno ponašanje treba u prvom redu posmatrati u kontekstu kalendarskog i intelektualnog stepena razvoja učenika. Studije slučaja kao i nomotetski zaključci do kojih su došli Piaget (1964) i Kohlberg (1976) nedvosmisleno govore u prilog ovakvom zaključku i predstavljaju činjenicu na bazi koje se polazi u dalja zaključivanja. Stil rješavanja konflikata najčešće se posmatra kao karakteristika ličnosti (De Zan, 1994). Međutim, ova sklonost razvija se na osnovu načina na koji se dijete i učenik upoznaje sa pravilima komunikacije, dogovora, diskusije, pa čak i svađanja. Bez obzira na uticaj ličnosti, može se reći da je i stil rješavanja konflikata karakteristika, pa čak i vještina koja pripada domenu interpersonalne i socijalne interakcije. Time je i ovaj konstrukt povezan sa moralnosti i empatijom. Empatija i moralnost pojedinca direktno oblikuju dominantni stil rješavanja konflikata pojedinca, dok istovremeno postoji povratni uticaj na empatiju i moralno rezonovanje i ponašanje (Čekrlija, Turjačanin i Puhalo, 2004). Pored toga, i stilovi razrješavanja konflikata zavise od uzrasta učenika i stepena razvoja intelektualnih sposobnosti (De Zan, 1994), tako da je i ovaj aspekt zajednički za ispitivane konstrukte. Stav prema školi, kao posljednji aspekt koji je ispitivan u okviru vaspitnih efekata primjene istraživačke nastave, obuhvata drugačije indikatore od empatije, moralnosti i stilova rješavanja konflikata. Međutim, generalno gledano, i ovaj konstrukt uključuje interakciju sa drugima, kao i interakciju sa socijalnim normama i procesima. Drugačije rečeno, i stav prema školi se, pogotovo kod učenika mlađeg uzrasta, razvija kroz socijalnu interakciju i zavisi od kvalitete odnosa sa drugima. Pored toga, stav prema školi može se posmatrati i kao neka vrsta osnove na bazi koje se razvijaju moralnost, empatija i dominantni stilovi razrješavanja konflikata. Istraživački rad učenika ima pozitivan uticaj i na varijable iz domena prosocijalnog ponašanja. Drugim riječima, istraživački rad učenika ne dovodi samo do transfera u domenu kognitivnih sposobnosti već ima i stimulatívno djelovanje na razvoj prosocijalnih vještina (Nather, 2013). Kandidatkinja posebno naglašava da se spoznaje koje se stiču primjenom istraživačkog rada mogu se primjenjivati u najrazličitijim domenima života. Tako, se navodi rad Letine (2015), autora koji kroz svoj rad predstavlja veliki broj studija koje govore u prilog ovakvoj tezi. Uz to, Domazet (2009) navodi da se kroz istraživački rad u nastavi učenicima omogućuje jasnije viđenje kompletnog okruženja, kao i vlastite uloge u društvu.

Kandidatkinja izričito naglašava značaj, ali i deficit u istraživanju ove problematike sa naučnog aspekta, naglašavajući pritom nemogućnost identične komparacije istraživanja u kod nas i inostranstvu. Analiza dostupnih domaćih i stranih izvora ukazuje na manji broj empirijskih, a naročito eksperimentalnih istraživanja u kojima su cjelovitije sagledani efekti istraživačkog rada učenika. Posebno je uočljiv nedostatak takvih istraživanja u razrednoj nastavi i u okviru predmeta Moja okolina.

Od tangentnih istraživanja kandidatkinja, kao poređenje ističe slijedeće autore i njihova istraživanja. Krkljuš (1977) je istraživao uticaj učenja u nastavi otkrivanjem, odnosno otkrivajućeg vođenja na postignuća u nastavi matematike (algebre). Rezultati ovog istraživanja ukazuju da su učenici u eksperimentalnoj grupi u kojoj se nastava odvijala po sistemu vođenog otkrića postigli statistički značajno veći uspjeh u izučavanju algebre u odnosu na kontrolnu grupu. Stojakovićevo (1986) eksperimentalno istraživanje rezultiralo je statistički značajno višim postignućima eksperimentalne grupe u odnosu na kontrolnu, i to u pogledu rješavanja složenijih, problemskih zadataka. Ristanović (2016) je istraživao, takođe eksperimentalno, uticaj heurističkog modela učenja u nastavi Poznavanja prirode i Poznavanja društva na, uglavnom, obrazovne efekte kao što su kvalitet i trajnost znanja učenika. Eksperimentalni faktor, tj. heurističko učenje, je podrazumijevao dominantnu primjenu učeničkog istraživačkog rada. Rezultati finalnog

testiranja, ukazali su na statistički značajno viša postignuća učenika u eksperimentalnoj u odnosu na kontrolnu grupu. Ovo istraživanje pokazalo je da istraživački rad utiče ne samo na kvalitet znanja nego i na trajnost znanja u nastavi Prirode i nastavi Društva. Isti autor je u drugom istraživanju (2016) izvršio eksperimentalnu provjeru efekata projektnog modela nastave prirode i društva (istorijski sadržaji) na saradničko ponašanje učenika (Ristanović, 2016). Nalazi ovog istraživanja pokazali su da je grupni rad na projektu pozitivnije djelovao na pozitivnu međuzavisnost učenika u grupi, unutargrupnu komunikaciju i otvorenost za rješavanje problema u odnosu na uobičajene grupne aktivnosti. U eksperimentalnom istraživanju Kuka (1999) je ispitivao djelovanje laboratorijsko-eksperimentalne metode (E faktor) u nastavi fizike na znanja učenika. Rezultati istraživanja pokazali su da su učenici u eksperimentalnoj grupi (sedmi i osmi razred) postigli statistički značajno viši nivo znanja, i to u pogledu reprodukcije, razumijevanja, primjene i trajnosti znanja, u odnosu na kontrolnu grupu. U drugoj studiji isti autor (Kuka, 2002) prezentuje rezultate istog istraživanja, ali u pogledu djelovanja eksperimentalnog faktora na motivaciju učenika. Nalazi istraživanja ukazuju da je usvajanje sadržaja fizike laboratorijsko-eksperimentalnom metodom takođe statistički značajno više uticalo na nivo motivisanosti učenika oba pola za učenje u odnosu na uobičajen način rada. Efekte laboratorijsko-eksperimentalne metode, ali u nastavi biologije u drugom razredu gimnazije, ispitivali su Drakulić i Miljanović (2007). Istraživanjem je ustanovljeno da su učenici eksperimentalne grupe koji su - uz primjenu aktivnih metoda učenja, vježbi i oglada - postigli statistički značajno viši nivo znanja i umijeća u odnosu na učenike iz kontrolne grupe koji su iste sadržaje izučavali na tradicionalan način. Kako u svojoj doktorskoj disertaciji navodi Perković Krijan (2016), o pozitivnim učincima istraživačke nastave na obrazovna postignuća učenika provedena su brojna ispitivanja i u razrednoj i u predmetnoj nastavi (Chang i Mao, 1998; Ertepinar i Geban, 1996; Keys i Bryan, 2001, Jorgenson i Vanosdall, Vitale i sar., 2006, Ergül i sar., 2011, D'Costa i Schlueter, 2013; Letina, 2013) koja posebno dokazuju njen značaj za razvoj osnovnih i naprednih istraživačkih, intelektualnih vještina i naučnog rezonovanja učenika. Mikanović (2012) je u svojoj knjizi Istraživački rad učenika prikazao teorijske osnove istraživačkog rada učenika do kojih se došlo deduktivnim, deskriptivnim i strukturnim pristupom. Otkrivene teorijske postavke dovoljne su da na osnovu njih shvatimo suštinu učenja istraživačkim radom učenika.

Kritička analiza prikazanih tangetnih istraživanja ukazuje da, u odnosu na temu ovog istraživanja, postoji određen broj pitanja i problema koji u njima nisu detaljnije ispitani i protumačeni. Prije svega, istraživanja koja obuhvataju sadržaje nastavnog predmeta Moja okolina više su nego rijetka. Ona su uglavnom provedena u okviru drugih nastavnih predmeta. U tom pogledu, iz metodičkog ugla će biti moguće sagledati nova saznanja o tome kako je specifičnost nastavnih sadržaja povezana sa primjenom i efektima istraživačkog rada učenika.

U ovom istraživanju utvrđivani su vaspitno-obrazovni efekti istraživačkog rada u odnosu na metode tradicionalne (predavačke nastave). Analizom dosadašnjih istraživanja, kandidatkinja je odlučila provesti eksperimentalno istraživanje, i empirijski provjeriti moguće obrazovno-vaspitne efekte istraživačkog rada. Istraživački rad, kao eksperimentalni faktor, je operacionalizovan putem pojedinih modela istraživačkog rada učenika u nastavi Metodike okoline te je mjereno njegov efekat na konstrukte znanja iz Metodike okoline, stilova rješavanja konflikata, moralnosti, empatije i općeg stava prema školi, koji su predstavljali obrazovno-vaspitne efekte.

U završnici, eksperimentalnim istraživanjem je potvrđena samo jedna od pet hipoteza istraživanja, a time se došlo do zaključka da postoji značajan obrazovni efekat istraživačkog rada na znanja učenika, u odnosu na znanja stečena tradicionalnom-predavačkom nastavom, dok na ostalim konstruktima/varijablama nije utvrđen efekat /vaspitnim!) istraživačkog rada. Bez obzira na dobijene rezultate, cilj istraživanja (cilj istraživanja bio je utvrđivanje uticaja primjene istraživačkog rada učenika u nastavi Moje

okoline na obrazovno-vaspitne efekte) jeste postignut - utvrđeni su efekti istraživačkog rada, međutim rezultati ukazuju samo na postojanje obrazovnog efekta, ali ne i vaspitnog. To, dakako ne znači da oni ne postoje, već samo da ih nije bilo moguće utvrditi u ovom istraživanju. Kandidatkinja u interpretaciji rezultata te zaključke zasniva na dobijenim rezultatima i postojećim (parcijalno) usporedivim istraživanjima, ali naglašavajući i ograničenja koja se ogledaju u razvojnim karakteristikama učenika, tj. specifičnom uzrastu učenika, odnosno sferi specifičnosti uzorka, te prilagođenog instrumentarija korišćenog u ovom istraživanju. Takođe treba napomenuti da cjelovito gledano, ovakvi efekti, nisu nikada zajedno mjereni u jednom istraživanju, a posebno u nastavnom predmetu Metodika okoline.

Na temelju toga, može se zaključiti da je doprinos ove teze u rješavanju izučavanog predmeta istraživanja mnogostrukt, jer direktno i indikativno ukazuje na višestruki značaj istraživačkog rada i njegovu u vezu sa brojnim vaspitno-obrazovnim efektima koji se ispoljavaju u nastavi, posebno u predmetu Moja okolina. U nekim budućim istraživanjima, ta veza i značajni efekat, sigurno će biti predmet istraživanja, i primjenom drugačijeg instrumentarija, odabirom drugih modela ili uzorka biće ih svakako moguće potvrditi. Istraživački rad učenika doprinosi razvoju metakognitivnog znanja, ali i praktičnih kompetencija učenika, što je veoma važno za njihov budući lični i profesionalni angažman i uspjeh. Ovim istraživanjem dobijen je potpuniji uvid u mogućnosti primjene istraživačkog rada (modela istraživačkog rada) u okviru nastavnog predmeta Moja okolina. Doprinos ove teze rješavanju izučavanog predmeta istraživanja ogleda se u sveobuhvatnom epistemološki utemeljenom teorijskom i empirijskom eksperimentalnom istraživanju, odnosno u rezultatima koji doprinose proširenju originalnih naučnih spoznaja o efektima istraživačkog rada učenika u nastavi Moje okoline. Na toj osnovi, značaj ovog istraživanja treba prihvatiti kao mogući okvir i temelj za neka buduća istraživanja i daljnju nadogradnju, regrutovanje mogućih brojnih i drugih obrazovno-vaspitnih efekata ove metode u nastavnim procesima, odnosno u obrazovanju i vaspitanju učenika.

Ovim istraživanjem u fokus se stavio istraživački rad kao savremeni metod poučavanja i utvrđivanje njegovih efekata na specifične kognitivne/konativne karakteristike učenika (nivo znanja, asertivnost, moralnost, empatiju, stavove o školi i ocjenjivanju) te time inicirala potreba za značajnijim naučnim promišljanjem o istraživačkom radu, metodi ili pristupu na proaktivan istraživački način. Istraživanjem je naglašena interdisciplinarna priroda ovog rada odnosno naglašena naučnost u unaprjeđivanju postojećih spoznaja u domenu pedagogije (školske pedagogije, opšte pedagogije), psihološke (razvojna psihologija, psihologija učenja i poučavanja) te posebno područja didaktike odnosno metodike (opština didaktika, metodika okoline, dokimologija). S obzirom na činjenicu da je analiza postojećih istraživanja, domaćih i inostranih, a koji uključuju upravo kognitivne/konativne karakteristike učenika kao aktivnog istraživača, ukazala na očigledan nedostatak posebice eksperimentalnih istraživanja i pogotovo u razrednoj nastavi te u okviru predmeta Moja okolina, ovo istraživanje ispunjava taj „prazan prostor“ i postavlja osnovu za proaktivno promišljanje upravo o efektima savremenih metoda poučavanja, kao što je istraživački rad učenika. Poseban doprinos ovog istraživanja jeste produblivanje spoznaja o značaju istraživačkog rada učenika kao savremenog pristupa u nastavi i efektu istraživačkog rada u nastavi, na učenička obrazovna postignuća i opštii razvoj učenika. Praktični značaj istraživanja ogleda se i u mogućnosti primjene rezultata istraživanja u praktičnom radu nastavnika u izučavanju sadržaja predmeta Moja okolina, kao i u drugim nastavnim predmetima. U nekom daljem radu ovo istraživanje moglo bi pomoći formulisanju opštih smjernica nastavnicima, koje bi, nakon dodatnih kritičkih provjera, mogle biti koncipirane u obliku priručnika za primjenu istraživačkog rada učenika. Između ostalog, praktični značaj istraživanja ogleda se i u promociji istraživačkog rada učenika u nastavi s ciljem povećanja motivacije za njegovu primjenu u izučavanju sadržaja nastave Moje okoline. U konačnici, rezultati ovog

istraživanja mogu se primijeniti i imati širi društveni značaj koji će se ogledati u njihovom mogućem doprinosu u razvijanju obrazovnih makro- i mikro-politika, strategija, akcionih planova i reformi.

- 1) Ukratko istaći razlog zbog kojih su istraživanja preduzeta i predstaviti problem, predmet, ciljeve i hipoteze;
- 2) Na osnovu pregleda literature sažeto prikazati rezultate prethodnih istraživanja u vezi problema koji je istraživan (voditi računa da obuhvata najnovija i najznačajnija saznanja iz te oblasti kod nas i u svijetu);
- 3) Naveći doprinos teze u rješavanju izučavanog predmeta istraživanja;
- 4) Naveći očekivane naučne i pragmatične doprinose disertacije.

V MATERIJAL I METOD RADA

Teorijska i empirijska istraživanja ukazuju na različite i brojne efekte istraživačkog rada učenika. U skladu s tim kandidatkinja je definisala i opisala nezavisne i zavisne varijable istraživanja prikazavši ih grafički/shematski te shodno s navedenim kriterijumom odabrala adekvatne metode istraživanja. Način biranj metoda, postupak provođenja istraživanja detaljno su opisani u nastavku. Zavisne varijable obuhvatale su obrazovno-vaspitne efekte koji su rezultat djelovanja eksperimentalnog faktora. Sve navedene zavisne varijable registrovane su u okviru finalnog mjerenja, provedenog po završetku djelovanja eksperimentalnog faktora. Zavisne varijable bili su obrazovno-vaspitni efekti. Znanje iz predmeta Moja okolina predstavljao je direktan pokazatelj obrazovnih efekata. Nasuprot tome, efekat na vaspitne komponente u najvećoj je mjeri indirektan, odnosno rijetko je kada vaspitanje primarna tema koja se obrađuje u okviru nastavnih jedinica.

Vaspitni efekti se u najvećoj mjeri ostvaruju posredno, putem kumuliranja više pojedinačnih uvida i saznanja koja se tokom razvoja stiču u različitim oblastima. U ovom istraživanju vaspitni efekti su posmatrani u domenu stilova rješavanja konflikata, moralnosti, empatije i opšteg stava prema školi (doživljaju, postignućima i vlastitim sposobnostima/ocjenjivanju). Nezavisnu varijabla odnosno eksperimentalni faktor bio je istraživački rad učenika u nastavi Moje okoline. Eksperimentalni faktor odnosio se na realizaciju određenih nastavnih časova u okviru kojih su učenici radili na istraživačkim zadacima individualno, u paru i u manjim grupama, u zavisnosti od sadržaja i konkretnih aktivnosti predviđenih nastavnim pripremama. Kao eksperimentalni faktor, primijenjeni su modeli istraživačkog rada učenika: istraživački rad učenika na tekstu (učenici su na početku časa dobijali tekstualna uputstva za rad, razne tekstove u vezi sa temom koju obrađuju te su i sami za zadaću imali pripremiti određene tekstove na zadatu temu), individualizovani modeli istraživačkog rada učenika (učenici su sami birali teme koje ih interesuju te su, istražujući knjige, časopise, internet, pronalazili informacije. Bio je uključen i individualizovani rad i posjeta biblioteci i muzeju), istraživačko-stvaralački model (učenici su kroz eksperimente ovladavali eksperimentalnim procedurama, procjenjivanjem hipoteza, kao i afirmacijom pozitivne i kreativne klime u razredu), problemsko-otkrivajući modeli (učenici su usvojili istraživačko-misaone postupke, sastavljali plan istraživanja, zaključivali na osnovu pročitanoog teksta i izvođenja eksperimenta, npr. kretanje biljke prema svjetlosti, propustljivost svjetlosti i dr.). Kontrolne varijable bile su: pol učenika, broj učenika u odjeljenjima, školski uspjeh (opšti školski uspjeh na kraju trećeg razreda, zaključna ocjena na kraju trećeg razreda iz Poznavanja prirode i zaključna ocjena iz Poznavanja društva). U kontrolne varijable bili su uključeni rezultati inicijalnog mjerenja na testu znanja učenika, kao i ponašanje učenika u situacijama koje se mogu označiti problemskim ili konfliktnim, opće moralno rasuđivanja učenika, empatično ponašanje učenika i učenički doživljaj škole u okviru inicijalnog mjerenja. Uz navedeno, neophodno je bilo „kontrolisati“ i određene karakteristike

nastavnika, kao što su preferencije određenih stilova poučavanja, radni staž i nivo obrazovanja nastavnika. Radni staž i nivo obrazovanja nastavnika kontrolisani su samim izborom nastavnika. Pedagoške sklonosti nastavnika ujednačene su instrukcijama koje su im dodijeljene prije samog eksperimenta.

U istraživanju su primijenjene dvije istraživačke metode: metoda teorijske analize i metoda eksperimenta. Metoda teorijske analize primijenjena je u okviru faza pripreme istraživačkog projekta i teorijskog dijela istraživanja. Pored toga, teorijska analiza obuhvatila je i empirijske nalaze na osnovu kojih je koncipirano eksperimentalno istraživanje i zasnovane istraživačke hipoteze. Eksperimentalna metoda ključna je za empirijski dio istraživanja. U okviru provedenog istraživanja primijenjen je model eksperimenta sa paralelnim grupama. 1. Inicijalno mjerenje/testiranje. Prvi korak u ovoj fazi predstavljalo je ujednačavanje eksperimentalne i kontrolne grupe. Nakon ujednačavanja izvršeno je inicijalno testiranje u okviru kojeg su učenici popunjavali test znanja iz predmeta Moja okolina i Skalu procjene kognitivnog funkcionisanja. Učenici su bili ujednačeni i po prethodnom iskustvu - s obzirom na to da su se kao generacija u isto vrijeme susreli sa istim nastavnim sadržajem i opštom socijalnom dinamikom. Pored ujednačavanja grupa, u sam eksperiment uključena je ideja inicijalnog mjerenja koje bi omogućilo polazni uvid, a omogućilo bi i da se pri interpretaciji konačnih rezultata u obzir uzme pojava moguće sistematske greške, kako u eksperimentalnoj, tako i u kontrolnoj grupi. Na osnovu rečenog, može se zaključiti da je kontrola varijanse kroz ujednačavanje grupa i kontrolu tokom eksperimenta zadovoljavajuća. 2. Uvođenje eksperimentalnog faktora. Istraživački rad kao eksperimentalni faktor uveden je u dva odjeljenja koja su činila eksperimentalnu grupu, dok je kontrolna grupa gradivo predmeta Moja okolina izučavala prema ustaljenim metodama predviđenim školskim planom i programom. Eksperimentalni faktor je djelovao tokom jednog polugodišta, pri čemu eksperimentalni program obuhvata nastavne jedinice predviđene nastavnim planom i programom. Prezentovana je i orijentaciona mikro-struktura istraživačkog rada učenika u nastavi Moje okoline s pripadajućim fazama. 3. Finalno mjerenje/testiranje. Posljednji korak u okviru istraživanja bilo je retestiranje učenika, odnosno ponovno ispitivanje poznavanja sadržaja koji su izučavani u okviru predmeta Moja okolina. Primijenjeni test znanja je modifikovan, odnosno sadržaji koje su učenici izučavali nisu ispitivani istim testom radi izbjegavanja uticaja pamćenja upitničkog materijala. Pored toga, u okviru retestiranja učenika ponovo je zadata i skala samoprocjene kognitivnog funkcionisanja. S obzirom na to da se kod ove skale radi o samoprocjeni vlastitog kognitivnog funkcionisanja i stavova, koji su kao istraživački koncepti stabilniji od znanja (Bukvić, 1996), primijenjena je ista skala kao u inicijalnom testiranju. Time su dobijene i mjere znanja učenika, odnosno mjere samoprocjene koje su omogućile da se ispita efekat istraživačkog rada kao uvedenog eksperimentalnog faktora na kvalitet naučenog iz predmeta Moja okolina i mjere samoprocjene kognitivnog funkcionisanja i stavova.

U istraživanju su bile primijenjene sljedeće istraživačke tehnike: analiza dokumentacije, testiranje i skaliranje. U ovom eksperimentalnom istraživanju primijenjeni su sljedeći istraživački instrumenti:

- test znanja iz Moje okoline (forma A - inicijalno mjerenje),
- test znanja iz Moje okoline (forma B - finalno mjerenje),
- upitnik samoprocjene općeg prosocijalnog i kognitivnog funkcionisanja.

Testovi znanja iz Moje okoline (forme A i B) primijenjeni su u inicijalnom i finalnom mjerenju. U ovim testovima se pod znanjima podrazumijevala činjenična, konceptualna, proceduralna i metakognitivna znanja, za koja se očekivalo da će zbog djelovanja eksperimentalnog faktora biti znatno zastupljenija u eksperimentalnoj grupi u odnosu na kontrolnu grupu. Upitnik samoprocjene općeg prosocijalnog i kognitivnog funkcionisanja konstruisan je za potrebe ovog istraživanja. Isti upitnik učenici su popunjavali u okviru inicijalnog i finalnog mjerenja. Upitnik je sadržavao 4 skale, sa po nekoliko stavki i s

prilagođenim pitanjima, prikazanim u prilogu. Valjanost instrumenta procijenjena je na osnovu sadržajne valjanosti, a ne kroz provjeru strukture upitnika putem faktorske analize. Razlog tome je specifičan uzrast učenika odnosno razvojne karakteristike i kompleksnost istraživačkog okvira. Lista ili protokol za analizu dokumentacije bio je izrađen kako bi se u njega unosili podaci o učenicima koji su pronađeni u školskim dokumentima. Poseban protokol bio je izrađen za potrebe analize nastavnih programa kako bi se identifikovali sadržaji-nastavne jedinice za koje je takođe bio izrađen eksperimentalni program. Testovi znanja kreirani su zajedno sa učiteljicama četvrtog razreda. Upitnik samoprocjene opšteg prosocijalnog i kognitivnog functionisanja sačinjen je u saradnji sa Aktivom pedagoga Opštine Tešanj. U istraživanju populaciju su činili učenici četvrtih razreda na području Zeničko-dobojskog kantona u školskoj 2019/2020. godini. Ukupan uzorak istraživanja obuhvatio je 89 učenika iz 4 odjeljenja Osnovne škole „Huso Hodžić“ Tešanj, od kojih su dva označena eksperimentalnom, a dva kontrolnom grupom. Dječaci su bili zastupljeniji u okviru cjelokupnog uzorka istraživanja. Polna zastupljenost ispitanika u kontrolnoj i eksperimentalnoj grupi je bila gotovo podjednaka, odnosno da se kontrolna i eksperimentalna grupa mogu smatrati ujednačenim s obzirom na pol ispitanika. To je potvrđeno i pomoću Hi-kvadrat testa ($\chi^2(1)=.029$, $p=.865$) koji pokazuje odsustvo značajnih razlika u polnoj zastupljenosti učenika i učenica u eksperimentalnoj i kontrolnoj grupi na oba nivoa statističke značajnosti ($p>.05$). Prosječna ocjena na kraju trećeg razreda za učenike u eksperimentalnoj grupi iznosila je 4.30 (SD=.36), a u kontrolnoj 4.03 (SD=.41). Razlika između opšteg uspjeha između eksperimentalne i kontrolne grupe testirana je pomoću t-testa za nezavisne uzorke i dobijeni rezultati ($t(87)=.52$, $df>.05$). Na osnovu toga može se zaključiti da su grupe ujednačene prema školskom uspjehu učenika. U fazi sređivanja i obrade prikupljenih istraživačkih podataka, a shodno postavljenim istraživačkim hipotezama, primijenjeni su sljedeći statistički postupci: analiza frekvencija i procenata, analiza deskriptivnih statističkih pokazatelja (aritmetička sredina kao mjera centralne tendencije; standardna devijacija kao mjera odstupanja od normalne raspodjele; skjunis i kurtosis kao mjere odstupanja od normalne raspodjele), hi-kvadrat test, t-test Wilcoxonov test (razlika aritmetičkih sredina za nezavisne i zavisne uzorke). Za potrebe sređivanja, pripreme podataka i njihove obrade - korišten je statistički softver SPSS 20.0 for Windows.

- 1) Objasniti materijal koji je obrađivan, kriterijume koji su uzeti u obzir za izbor materijala;
- 2) Dati kratak uvid u primijenjeni metod istraživanja pri čemu je važno ocijeniti sljedeće:
 1. Da li su primijenjene metode istraživanja adekvatne, dovoljno tačne i savremene, imajući u vidu dostignuća na tom polju u svjetskim nivoima;
 2. Da li je došlo do promjene u odnosu na plan istraživanja koji je dat prilikom prijave doktorske teze, ako jeste zašto;
 3. Da li ispitivani parametri daju dovoljno elemenata ili je trebalo ispitivati još neke, za pouzdano istraživanje;
 4. Da li je statistička obrada podataka adekvatna.

VI REZULTATI I NAUČNI DOPRINOS ISTRAŽIVANJA

Analizom i proučavanjem savremene domaće i inostrane tematski relevantne pedagoško-psihološke i didaktičko-metodičke literature kandidatkinja je detaljno izložila problem i predmet istraživanja te postavila adekvatan cilj, konkretizovajući ga sa zadacima i hipotezama. Kandidatkinja je nakon provedenog eksperimenta i statističkim postupcima izložila dobijene rezultate. Svi su rezultati eksperimentalnog istraživanja adekvatno prikazani, raspravljani u kontekstu dobijenih numeričkih rezultata, stavljeni u kontekst istraživačkog zadatka/hipoteza te detaljno tabelarno prikazani. Kandidatkinja je, shodno tome, sve dobijene rezultate interpretirala i pojašnjavajući ih dovodila u logičku vezu s

relevantnim uporednim (parcijalnim) istraživanjima.

U odnosu na prvi istraživački zadatak, postavljena hipoteza je glasila: "Pretpostavlja se da će u nastavi Moje okoline učenici eksperimentalne grupe u kojoj se primjenjuje istraživački rad postići više skorove na finalnom testiranju znanja iz predmeta Moja okolina u odnosu na učenike u kontrolnoj grupi koji rade na uobičajene načine u tradicionalnoj nastavi". Nakon prikazanih dobijenih rezultata, kandidatkinja zaključuje da je uvođenje istraživačke nastave u eksperimentalnu grupu imalo pozitivan efekat na stepen usvojenog znanja, kao i na njegovo trajanje. U istom periodu je u okviru kontrolne skupine zabilježena niža prosječna ocjena koja je ukazala na pad znanja. Kandidatkinja objašnjava rezultate s pretpostavkom da su kontrolnoj grupi, sa jedne strane, sam protok vremena, a, sa druge, i školsko gradivo sa kojim se učenici susretali u okviru tradicionalne nastave imali negativan uticaj na trajnost usvojenog znanja. Iz tog razloga, prva Hipoteza je prihvaćena.

U okviru provjere druge pomoćne hipoteze, koja je glasila: "Pretpostavlja se da će učenici u eksperimentalnoj grupi u kojoj se realizuje nastava Moje okoline uz primjenu istraživačkog rada učenika pokazivati veću sklonost ka asertivnim nego agresivnim i pasivnim oblicima ponašanja u situacijama koje se mogu označiti problemskim ili konfliktnim u odnosu na učenike u kontrolnoj grupi koji rade na uobičajene načine u tradicionalnoj nastavi", takođe je provedeno nekoliko statističkih postupaka. Razrješavanje konflikata posmatrano je na osnovu tri dominantne orijentacije prema kojima se pojedinac upravlja u situacijama konflikta: pasivno ponašanje, koje karakteriše izbjegavanje ili povlačenje iz konfliktna situacije koja se tretira izvorom intenzivne neprijatnosti, bez obzira na argumente kojima pojedinac raspolaže; asertivno ponašanje, koje odlikuje spremnost da se bori za vlastite ciljeve, pri čemu se koriste valjani argumenti ili se istovremeno ne ugrožava druga strana u konfliktu; i agresivno ponašanje, koje karakteriše nastojanje da se po svaku cijenu iz konflikta izađe kao pobjednik, bez obzira na način kojim se cilj postiže i da li se time ugrožava druga strana u konfliktu.

Dobijeni rezultati su u znatnom redu pokazali da se eksperimentalna i kontrolna grupa ne razlikuju značajno u odnosu na dominantni stil rješavanja konfliktnih situacija. U okviru eksperimentalne grupe opaženo je opadanje skorova u periodu od inicijalnog do finalnog testiranja i to od asertivnog ka pasivnom stilu rješavanja konflikata. Nasuprot tome, u kontrolnoj skupini opažen je porast rezultata učenika koji sugerise da asertivni stil zauzima dominaciju umjesto pasivnog stila razrješavanja konfliktnih situacija. Imajući u vidu opoziciju rezultata na inicijalnom i finalnom mjerenju, izvršene su i druge analize da bi se moglo konkretnije odgovoriti na postavljenu drugu pomoćnu hipotezu. U ovom slučaju registrovana je suprotna tendencija kretanja rezultata u eksperimentalnoj i kontrolnoj grupi. Ovakve promjene se stoga ne mogu dovoditi u vezu sa uvođenjem istraživačkog rada učenika kao eksperimentalnog faktora. Rezultati istraživanja su ukazali da se sa sigurnošću može tvrditi jedino da uvođenje eksperimentalne metode u nastavu Moje okoline kao eksperimentalnog faktora nema indirektno djelovanje na sistem zaključivanja koji se odnosi na rješavanje konfliktnih situacija. Opštije rečeno, eksperimentalna metoda može imati djelovanje na sticanje trajnijeg i sistematičnijeg znanja, ali ne i na sklonost rješavanju konflikata. S obzirom na ukupne rezultate dobijene provjerom druge pomoćne hipoteze, može se zaključiti da se ona odbacuje.

Moralnost učenika i eventualna povezanost sa istraživačkim radom učenika razmatrana je u okviru treće pomoćne hipoteze. Trećom pomoćnom hipotezom se „pretpostavlja da će učenici u eksperimentalnoj grupi u kojoj se realizuje nastava Moje okoline uz primjenu istraživačkog rada učenika pokazivati viši stepen moralnog rezonovanja u odnosu na učenike u kontrolnoj grupi koji rade na uobičajene načine u tradicionalnoj nastavi". U istraživanju je analizirano moralno rezonovanje učenika u više situacija u kojima su predstavljene različite moralne dileme.

Ukupni rezultati pokazuju da učenici u cjelini postižu više skorove na skali

samoprocjene moralnosti na finalnom nego na inicijalnom testiranju. Isti nalaz dobijen je i kada su podaci analizirani odvojeno za eksperimentalnu i kontrolnu grupu. Dakle, u obe grupe zabilježene su identične promjene u samoprocjeni moralnosti u vidu porasta rezultata na finalnom testiranju. S obzirom na to da su u obe grupe registrovane iste promjene, one se nikako ne mogu objasniti djelovanjem eksperimentalnog faktora, odnosno primjene istraživačkog rada u nastavi Moje okoline. Dobijeni rezultati nalažu da se treća pomoćna hipoteza odbaci.

Četvrta hipoteza odnosila se na procjenu empatije. Rezultati dobijeni na ukupnom uzorku učenika pokazuju da su prosječni skorovi na skali empatije viši na inicijalnom nego na finalnom mjerenju. Isti nalaz potvrđen je prilikom analize rezultata u razdvojenim grupama, tj. u eksperimentalnoj i u kontrolnoj grupi. Konačno, učenici kontrolne i eksperimentalne grupe nisu se međusobno razlikovali u empatiji niti prilikom inicijalnog niti prilikom finalnog testiranja. Dobijeni rezultati jasno nalažu da četvrtu pomoćnu hipotezu treba odbaciti i zaključiti da primjena istraživačke metode u nastavi Moja okolina nema nikakav značajan uticaj na empatiju učenika.

U istraživanju je peta pomoćna hipoteza analizirana pomoću više indikatora stava prema školi. U prvom redu je utvrđeno da većina učenika smatra da školu pohađa prvenstveno zbog učenja, a značajno manje zbog druženja. Interesantno je da je veći broj učenika obe grupe kao odgovor učenje dao na finalnom nego na inicijalnom mjerenju. Tome treba dodati da učenici eksperimentalne i kontrolne grupe pokazuju ujednačen stav prema školi i koji se takođe ne može dovesti u vezu sa eksperimentalnim faktorom. Ukratko, već na osnovu ovih prvih nalaza bilo je vidljivo da i stav prema školi spada u varijable koje ne zavise pretjerano od jednokratnog uvođenja istraživačkog rada u nastavu predmeta Moja okolina.

Na temelju dobijenih rezultata, peta pomoćna hipoteza odnosno pretpostavka da će uvođenje istraživačkog metoda u nastavu Moja okolina dovesti do višeg stepena zadovoljstva školom i ostvarivanja afirmativnijeg odnosa prema školi nego što je to moguće ostvariti u okviru kontrolne grupe sa uobičajene metodama tradicionalne nastave – također je odbačena.

Ukupno gledajući rezultati istraživanja ukazuju da postoji uticaj eksperimentalnog faktora, istraživačkog rada kao obrazovnog efekta na znanje učenika, ali ne i vaspitnog. Na taj način, cilj istraživanja jeste postignut, međutim s odsustvom vaspitnog efekta. Vaspitni efekti su indikativni, ali treba istaći, da osim što su izuzetno kompleksni, oni se u pravilu trebaju posmatrati longitudinalno da bi zaista bili mjerljivi. To je istaknuto nekoliko puta u samom radu.

Doprinos ovog istraživanja svakako je vidljiv u kompleksnom eksperimentalnom istraživačkom okviru i dobijenim rezultatima te izvedenim zaključcima.

U zaključcima kandidatkinja posebice naglašava sljedeće:

- Istraživački rad sa učenicima mora biti podređen uzrastu i stepenu intelektualnog razvoja učenika, tako da je veliko pitanje u kojoj mjeri je istraživački rad (primjenjeni modeli) primjenjiv u nižim uzrastima učenika.
- Vjerovatno je da primjena istraživačkog rada na višim uzrastima učenika ima čak i veći efekat na ostvareno znanje, ali ovu pretpostavku bi svakako trebalo ispitati u budućim istraživanjima na učenicima drugih uzrasta.
- Vaspitni efekti, iako nisu utvrđeni ovim istraživanjem, otvara se i aktuelizira problematika mjerenja vaspitnih efekata kao/putem longitudinalnih studija i nudi mogućí okvir za buduća istraživanja.
- Istraživački rad učenika trebalo bi provjeriti i u domenu drugih školskih predmeta. Naime, primjenjivost u jednom ne znači nužno i mogućnost potpune primjene u drugim školskim predmetima. Vjerovatno su potrebna određena prilagođavanja u skladu sa karakteristikama i zahtjevima samog nastavnog predmeta.

- Pored direktnih rezultata i njihovih interpretacija, na osnovu istraživanja se mogu formulisati i preporuke - kako za istraživanja, tako i za praktični rad nastavnika, posebice u obrazovnoj praksi.
- U odnosu na domen naučnih istraživanja, dobijene rezultate neophodno je provjeriti i na drugim uzorcima.
- U smislu konstrukcije mjernih instrumenata za daljnja, eksplorativna istraživanja, svakako treba usmjeriti pažnju na regrutovanja i drugih kognitivnih i konativnih karakteristika i njihovo uključivanje, mjerenje i ispitivanje u kontekstu vaspitno-obrazovnih efekata na istraživački rad na učenika. Pri tome treba istaći da bi primarni naglasak u konstruiranju mjernih instrumenata trebao biti na sadržajnoj cjelovitosti i valjanosti, a tek kasnije na provjeri mjernih karakteristika putem faktorskih analiza. Ta smjernica se zasniva na zakonitostima kognitivnog razvoja i karakteristikama učenika u periodu srednjeg djetinjstva, odnosno školskog uzrasta.
- Na toj osnovi, može se zaključiti da istraživački rad učenika, s obzirom na interdisciplinarnost i multiprimjenjivost, svakako predstavlja izazovno područje budućih naučnih istraživanja te da mora biti značajan dio razvoja pedagoško-psiholoških kompetencija i didaktičko-metodičkih kompetencija, kako u obrazovanju, tako i u profesionalnom razvoju učitelja kao predmet njihovog kontinuiranog i cjeloživotnog usavršavanja.

Kandidatkinja na kraju zaključuje da je nedvosmisleno da je istraživački rad u nastavi suvremeni način učenja i poučavanja, a samo istraživanje daje okvir mogućeg daljnjeg promišljanja i otvara nova pitanja o istraživačkom radu kao predmetu nekih budućih istraživanja, ali i obrazovanja učitelja.

- 1) Ukratko navesti rezultate do kojih je kandidat došao;
- 2) Ocijeniti da li su dobijeni rezultati jasno prikazani, pravilno, logično i jasno tumačeni, upoređujući sa rezultatima drugih autora i da li je kandidat pri tome ispoljavao dovoljno kritičnosti;
- 3) Posebno je važno istaći do kojih novih saznanja se došlo u istraživanju, koji je njihov teorijski i praktični doprinos, kao i koji novi istraživački zadaci se na osnovu njih mogu utvrditi ili nazirati.

VII ZAKLJUČAK I PRIJEDLOG

Doktorska disertacija Almine Brkić predstavlja naučni rad u području Metodike okoline s posebnim naglaskom na kompleksan istraživački problem i predmet istraživanja - istraživački rad učenika u nastavi. Naučnost rada vidljiva je u njegovoj interdisciplinarnoj prirodi u teorijskom pristupu opisa problema istraživanja, ali i iščitavanja rezultata kroz prizmu pedagoških, psiholoških, didaktičko-metodičkih spoznaja o složenosti istraživačkog rada kao savremenog metoda učenja i poučavanja. Teorijski poduprtim i argumentirano logičnim realiziranim empirijskim eksperimentalnim istraživanjem kandidatkinja je dokazala da postoji obrazovni efekat istraživačkog rada na znanje i trajnost znanja učenika, dok vaspitni efekti istraživačkog rada u domenu stilova rješavanja konflikata, moralnosti, empatije i opšteg stava prema školi (doživljaju, postignućima i vlastitim sposobnostima/ocjenjivanju) nisu utvrđeni. Međutim, napomenuti treba da je riječ o efektima koji se kumulativno procjenjuju i potrebno im je longitudinalno mjerenje, što je i istaknuto u metodama istraživanja, diskusiji i zaključcima. Postignutim ciljem istraživanja i dokazanim da postoji efekat, ali ne na svim mjeranim konstruktima, ova doktorska disertacija postavljenim okvirom eksperimentalnog istraživanja otvara nove mogućnosti za proširenje modela u budućim istraživačkim aktivnostima.

Detaljnou analizom relevantnih teorija i dobijenih rezultata ovo istraživanje otvara put sagledavanju istraživačkog rada kao savremenog oblika poučavanja u nastavi

metodike, ali i u drugim nastavnim predmetima. Poseban doprinos istraživanja je činjenica da je ovo prvo ovakvo istraživanje koje nudi jedan cjelovit pogled na istraživački rad, integrišući dosadašnje vrlo značajne teorije i spoznaje o razvoju, znanju, moralu, empatiji odnosno, o kognitivnim i konativnim karakteristikama učenika i spoznaje o pedagogiji, psihologiji, didaktici, te metodici nastave.

Doktorska disertacija Almine Brkić kao cjelovito naučno djelo postavlja osnove za dalja naučna promišljanja ove kompleksne teme u domenu međupovezanosti pristupa savremenoj metodici rada u školama, ali i u praksi, te konstrukciji budućih istraživanja kojima nudi već gotov fleksibilan istraživački okvir za dalja istraživanja i proširivanje naučnih spoznaja.

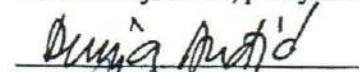
Na osnovu ekspliciranih činjenica u ovom Izvještaju predlažemo da ga Nastavno-naučno vijeće Filozofskog fakulteta i Senat Univerziteta u Banjoj Luci usvoje i da se zakaže odbrana doktorske disertacije kandidatkinje Almine Brkić pod nazivom „Образовно-vaspitni efekti istraživačkog rada učenika u nastavi Moje okoline“.

- 1) Navesti najznačajnije činjenice što tezi daje naučnu vrijednost, ako iste postoje dati pozitivnu vrijednost samoj tezi;
- 2) Na osnovu ukupne ocjene disertacije komisija predlaže:
- da se doktorska disertacija prihvati, a kandidatu odobri odbrana,
 - da se doktorska disertacija vraća kandidatu na doradu (da se dopuni ili izmijeni) ili
 - da se doktorska disertacija odbija.

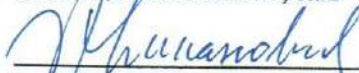
U Rijeci, Banjoj Luci i Beogradu,
6.11.2020. godine.

POTPIS ČLANOVA KOMISIJE

1. Prof. dr Dunja Anđić, predsjednik



2. Prof. dr Brane Mikanović, član



3. Prof. dr Sanja Blagdanić, član

